

ਰਾਮਸਿੰਹਪੁਰਾ ਕੀ ਔਰਤਾਂ

ਲੇਖਕ - ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਨੀਤਾ

ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ - ਸਾਕਸ਼ੀ ਨਿਰਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਸੰਕਰਤੇਤਾ

आभार

कार्यक्रम समन्वयक

प्रो. उषा शर्मा, प्रोफ़ेसर एवं प्रभारी,
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ, एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली

लेखन

श्रीमती सुनीता

चित्रांकन, सज्जा एवं आवरण

साक्षी शिराली एवं सिरि शंकरतोटा

मार्गदर्शन

प्रो. नीना सबनानी, एनिमेटर एवं सहायक संकाय,
डिज़ाइन विभाग, भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान, हैदराबाद

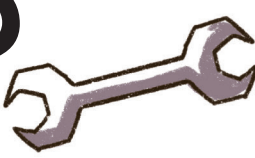
आभार ज्ञापन

श्री श्याम सिंह सुशील, लेखक

श्री अक्षय कुमार दीक्षित, मेंटर, शिक्षा निदेशालय, दिल्ली प्रशासन, दिल्ली
डॉ. प्रसाद एस ओंकार, प्रमुख (डिज़ाइन) एवं एसोसिएट प्रोफ़ेसर, आई.आई.टी., हैदराबाद
प्रो. दीपक जॉन मैथ्यू, प्रोफ़ेसर, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्री डेल्विन जूड रेमेडियोज, सहायक प्रोफ़ेसर, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्रीमती अंकिता रॉय, सहायक प्रोफ़ेसर, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. मोहम्मद शाहिद, सहायक प्रोफ़ेसर, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. सौरव देवरी, सहायक प्रोफ़ेसर, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. शुहिता भट्टाचार्जी, सहायक प्रोफ़ेसर, उदार कला विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्री गौतम गोस्वामी, सहायक प्रोफ़ेसर, एनीमेशन एवं मल्टीमीडिया विभाग,
बिरला प्रौद्योगिकी संस्थान, जयपुर
श्री मोहम्मद शाह आलम, वरिष्ठ परामर्शदाता (आई.सी. टी.),
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ, एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली
सुश्री भावना खेड़ा, कनिष्ठ परियोजना अध्येता,
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ, एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली

ਰਾਮਸਿੰਘਪੁਰਾ ਦੀਆਂ ਮੈਰਤਾਂ

ਲਿਖਤ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਨੀਤਾ

ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ

ਸਾਕਸ਼ੀ ਨਿਰਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਸ਼ੰਕਰਤੇਤਾ

ਵਿਭਾਗ 5 ਸੂਰਮਸੂਰੇ

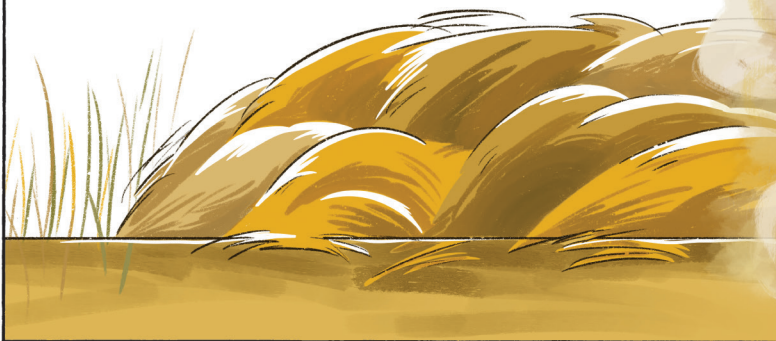
ਏਨ ਈ ਐੱਚ ਏ ਟੀ
NCERT

ਰਾਸ਼ਟਰੀਯ ਐਕਸ਼ਿਕ ਅਨੁਸੰਘਾਨ ਔਰ ਪਰਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਪਰਿਥਦ੍
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

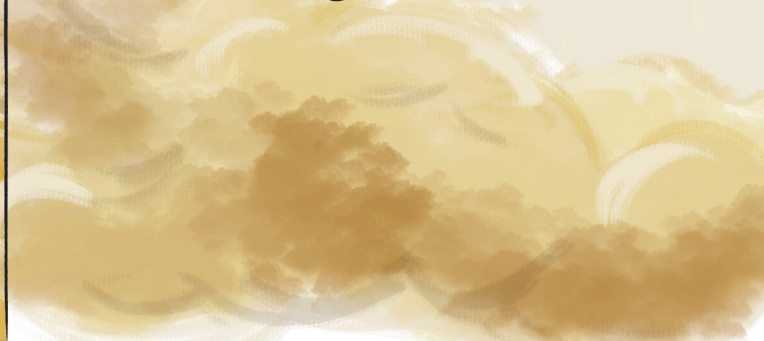
ਸੂਖੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ ਮਾੜ ਜਾਂ ਕਾਲਾ ਮਾੜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਫ਼ਸਲ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ।

ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੂੜ ਭਰੀਆਂ ਆਂਧੀਆਂ ਚਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।

ਇਹੀ ਦਿਨ ਮਾੜ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਰਾਮਸਿੰਹਪੁਰਾ।

ਮਾਂ, ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਰੌਣਕ ਤੇ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਕੱਲ੍ਹ ਤੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜੋ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਮੇ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਬਾਰਾਤ ਵਿੱਚ ਦੁਲਹਨ ਦੇ ਪਿੰਡ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਾਣ੍ਹ-ਕਾਣ੍ਹ!

ਅੱਧਾ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ
ਗਿਆ!

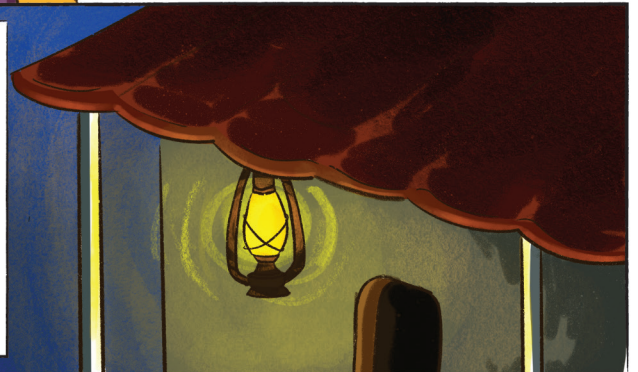
ਮਾਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ
ਜਾ ਰਹੇ?

ਆਪਾ ਵਹੁਟੀ ਆਉਣ ਦੀ
ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਣੀਆਂ
ਹਨ।

ਚੱਲੋਂ, ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ
ਕੰਮਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸ਼ਾਮ
ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ।

ਸਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਮਾਮੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈਆਂ। ਚਿਮਨੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਭ
ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਨੱਚ ਢਲੱਗੀਆਂ।

ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਥੋੜੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਉਏ! ਉਹ ਕੀ ਹੈ?

ਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗ
ਲੱਗੀ ਹੈ!

भागो!

कोई जानवशों
को छुड़ाओ!

गाँव जल
गया तो?!

आग!

आग!

भागो!

रचना बेटੀ, मेरे नाल ही रहे!

सारा कीमती सामान बँटू लए!

रामेती पिंड ढँड
के जा रही है?

साडा तां सभ कुछ
इधे ही है। असों
किंभे जावांरो?

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ
ਵੀ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇ
ਤਾਂ ਤਾਲਾਬ 'ਤੇ
ਇੰਜਣ ਚਲਾਕੇ
ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਇਆ
ਜਾਸਕਦਾ ਸੀ।

ਅਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਘਾਟਾ
ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਜ। ਸਾਨੂੰ ਇੰਜਣ
ਚਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਕੇਸ਼ੰਤੀ, ਕੀ ਸੋਚ
ਰਹੀ ਹੈ?

ਇੰਜਣ ਚਲ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ਅਜਿਹਾ
ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਦੇਖ ਹੀ ਸਕਦੀ
ਹਾਂ।

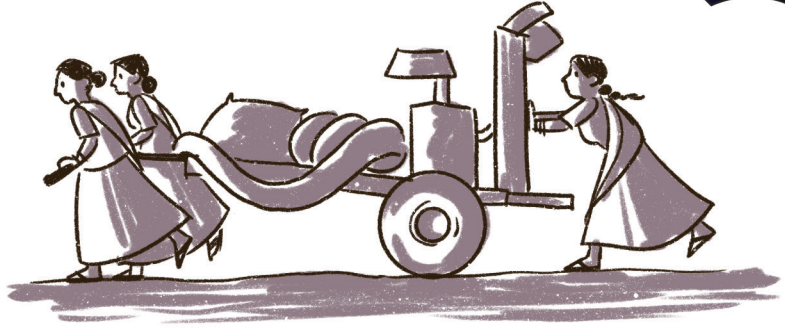

ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਤਾਲਾਬ ਤਕ
ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਟਰੈਕਟਰ ਚਲਾਉਣਾ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ
ਆਉਂਦਾ!

ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸੀ।

ਇੰਜਣ ਲੱਕੜ ਦੇ ਜਿਸ ਫੱਟੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਹੀਏ ਤਾਂ ਲਗੇ ਹੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਮਿਲਕੇ ਇਸਨੂੰ ਖਿੱਚਕੇ ਤਲਾਬ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਭਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਤਾਲਾਬ ਦੀ ਪਾਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ!

ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੇਚਕਸ

ਪਾਈਪ

ਪਾਨਾ

ਇੱਕ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪਾਈਪ ਜੋੜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ।

ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਅੱਗ ਅੱਗੋਂ ਨਾ ਵਧ ਸਕੇ!

A painting depicting a scene of destruction and relief. In the upper right, a large fire with bright yellow and orange flames and dark grey smoke rises against a dark blue night sky. The foreground is a field of tall, brown grass. A stream of blue water flows from the bottom left, where a hand is seen pouring from a bucket. The water flows across the grass towards the center. A yellow rectangular box with black text is overlaid on the grass.

ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਖੇਤਾਂ ਤਕ ਆਈ ਤਾਂ ਸਹੀ ਪਰ ਉੱਥੋਂ
ਅੱਗੇ ਨਾ ਵੱਧ ਸਕੀ। ਉੱਥੇ ਦੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਅੱਗ ਨੂੰ
ਝੁਕਣਾ ਹੀ ਪਿਆ ਤੇ ਬੁਝ ਗਈ

ਰਾਮਸਿੰਘਪੁਰਾ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਤਾਲਾਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਖੜੀਆਂ ਸਨ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਫੂਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ। ਫਿਰ ਚਾਰੇ-ਪਾਸੇ
ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਪਈ।

ਵਾਹ ਕੇਸ਼ੰਤੀ! ਤੁਸੀਂ
ਸਾਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ!

ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ!

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਾਰਾਤ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ। ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅੱਧਾ ਖਾਲੀ ਪਿੰਡ ਫਿਰ ਤੋਂ ਭਰ ਗਿਆ।

ਕੇਸ਼ੰਤੀ! ਔਰਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਇੰਜਣ ਚਲਾਇਆ। ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾਇਆ?

ਬਾਈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਜਣ ਚਲਾਉਂਦੇ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਗਿਆ!

ਉਏ ਵਾਹ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਰੈਕਟਰ ਚਲਾਉਣਾ ਵੀ ਸਿਖਾਵਾਂਗਾ!

विद्यया ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING